

ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ДО ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ (ЗА ПЕДАГОГІЧНОЮ СПАДЩИНОЮ В. СУХОМЛИНСЬКОГО)

Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського має різноплановий, багатоаспектний характер. Серед основних джерел творчості педагога варто назвати народну педагогічну мудрість, класичну педагогічну спадщину, передовий педагогічний досвід і його власну педагогічну практику.

У своїй педагогічній спадщині вчений неодноразово звертається до сутності й соціальних функцій професійної діяльності вчителя як наставника дітей, посередника між дитиною та соціумом. «Головне, це віра в людину, чутливість до всього хорошого в ній. Висока моральність учителя стає нині найважливішою умовою його педагогічної майстерності... Улюбленим і авторитетним учитель стає не тільки тому, що досконало знає свій предмет, а й тому, що, глибоко люблячи його, поєднує у своєму серці цю любов з любов'ю до людини-дитини» [7, с. 114]. Василь Олександрович відстоював гуманістичну позицію педагога, який повинен сприймати дитину такою, якою вона є. Він окреслив педагогічні норми стосунків учителя й учнів. У практиці роботи Павлиської середньої школи Сухомлинський великого значення надавав опануванню педагогічними працівниками способів індивідуальної психокорекції, адже виховний ефект залежить від урахування особливостей внутрішньої позиції вихованця.

Підвалиною педагогічної майстерності Василь Сухомлинський уважав професійну компетентність педагога. На його глибокі переконання, знання вчителя повинні бути звернені, з одного боку, до дисципліни, яку він викладає, а з другого – до учнів, психологію яких мусить добре знати. Готуючись до уроку, обмірковував, відточував кожен його структурний компонент, дібраний ним навчальний матеріал завжди був спрямований на врахування індивідуальних особливостей сприймання його учнями відповідного віку, класу, можливостей. За В. Сухомлинським зміст професійної компетентності – це перш за все знання предмета, методика його викладання, це педагогіка та психологія [8].

Стосовно професійної компетентності першою вимогою В. О. Сухомлинського до вчителя є вимога любові до власної справи. «Щоб знайти в кожному учневі найсильнішу його сторону, відкрити в ньому золоту жилку, всі вчителі повинні бути людьми, пристрасно закоханими в свою працю, що вміють запалити вогник такої самої любові у своїх вихованців» [7, т. 5, с. 15]. «З вуст учителя дитина часто чує моральні повчання і настанови. Все це набуває авторитету в очах дитини лише остільки, оскільки вона, дитина, бачить у своєму вчителеві людину, одухотворену своєю працею, закохану в свою працю» [7, с. 362].

Другою вимогою В. О. Сухомлинського до вчителя є вимога високої кваліфікації. «Чим більше знає вчитель, чим частіше й успішніше відкриває він перед учнями горизонт науки, тим більшу допитливість і жадобу до знань виявляють учні...» [7, с. 56].

Третьою вимогою до вчителя є вимога високих моральних якостей. «Вирішальне значення має те, яких людей побачить у нас підліток. Ми мусимо бути для підлітків зразком багатства духовного життя; лише за цієї умови ми маємо моральне право виховувати» [7, с. 383].

Четвертою вимогою є вимога творчого підходу вчителя до навчання й виховання. «Без вдумливого, індивідуального, творчого підходу до кожної людини розв'язати це завдання неможливо. У цій справі найстрашніше – формалізм, надія на якісь універсальні форми і методи виховання. Є чудові методи виховання, але якщо в будь-який із них повірити як у всесильний, єдиний, як у панацею від усіх лих, – найкраща справа може перетворитися в свою протилежність» [7, с. 247].

На основі педагогічної спадщини В. Сухомлинського окреслимо шляхи підготовки викладачів вищої школи до формування професійної компетентності майбутніх фахівців в умовах вищого професійного аграрного училища. Така підготовка розглядалася нами також на основі поглядів В. Стрельнікова, який у структурі компетентності викладача виділив такі основні компоненти: мотиваційно-ціннісний; система професійно важливих якостей; система здібностей викладача (насамперед, педагогічних і здібностей вченого, які зумовлюють наукову обдарованість); когнітивний (знання); афективний (позитивне емоційно-оцінне ставлення до предмета і його важливості в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, здатність до емоційно-вольової регуляції поведінки);

конативний (уміння, навички, педагогічна техніка, поведінка) [3, с. 71-72]. Через інтеграцію цих структурних компонентів формуються універсальні та професійні компетенції, які є результатом підготовки, підвищення кваліфікації чи самоосвіти викладачів вищої школи.

Аналіз останніх джерел і публікацій показав, що деякі аспекти підготовки викладачів вищої школи до формування професійної компетентності майбутніх фахівців різних профілів досліджувалися вітчизняними науковцями [1-9]. Однак, проблема підготовки викладачів до формування професійної компетентності майбутніх фахівців в умовах вищого професійного аграрного училища залишається малодослідженою. Нами було підготовлене перше дослідження підготовки викладачів вищої школи до формування професійної компетентності майбутнього фахівця в умовах вищого професійного аграрного училища, опубліковане в матеріалах Всеукраїнської науково-практичної конференції «Софія Русова та сучасна українська освіта» [2].

Зауважимо, що сучасний стан професійної компетентності майбутнього фахівця у вищих професійних аграрних училищах, на жаль, не на високому рівні. Приєднання України до Болонського процесу та перехід на кредитно-модульну систему навчання зумовили скорочення кількості аудиторних годин природничо-наукових, фундаментальних дисциплін і винесення близько 50 % матеріалу на самостійне опрацювання студентів.

Однак не всі студенти вміють і бажають самостійно працювати над опануванням нового матеріалу. Взагалі, більшість із них сприймає науки якимось абстрактно, не розуміючи, для чого потрібно їх вивчати і де конкретно у їхній майбутній професійній діяльності застосовуються ці знання.

Виокремимо низку проблем, із якими стикаються викладачі під формування досліджуваної якості та які не дають учням у повній мірі оволодіти фаховими знаннями. Серед них слід виділити такі: низький рівень шкільної підготовки з основних наук; невміння використовувати науковий апарат, що є наслідком низького рівня практичних умінь та навичок, ціннісно-мотивованої діяльності; невміння, неготовність і небажання самостійно опрацювати новий матеріал; недостатня навчально-пізнавальна, дослідницька активність учнів; невміння застосовувати знання для вирішення професійних завдань.

Однак не можна знімати відповідальності і з викладача, який здійснює навчально-виховну діяльність. Професійна компетентність педагога є сукупністю професійних знань, умінь, способів професійної діяльності (соціально-правова компетентність: знання та вміння у сфері взаємодії із суспільними інститутами і людьми, а також володіння прийомами професійного спілкування і поведінки; спеціальна компетентність: підготовленість до самостійного виконання конкретних видів діяльності, вміння розв'язувати типові професійні завдання й оцінювати результати своєї праці, здатність самостійно отримувати нові знання та вміння за фахом; персональна компетентність: здатність до постійного професійного зростання і підвищення кваліфікації, а також реалізація себе в професійній праці; аутокомпетентність: адекватне уявлення про свої соціально-професійні характеристики та володіння методами подолання професійних деструкцій).

Якщо професійна спрямованість стає властивістю особистості, вона впливає на рівень мотивації, підвищує ефективність її діяльності. В. Стрельников виділяє чотири стадії розвитку професійної спрямованості: виявлення інтересу до професії, потреба її набуття; формування стійкого інтересу до професійної діяльності; формування цілеспрямованості в оволодінні основами майстерності; становлення комплексу якостей, професійно значущих для педагогічної праці [3, с. 72]. Ціннісне ставлення до викладацької діяльності виявляється у таких показниках, як: розуміння мети і завдань викладацької діяльності, усвідомлення цінності професійно-педагогічних знань, визнання цінності суб'єктних відносин, задоволеність педагогічною працею і орієнтація на професійне та особистісне самовдосконалення [3, с. 72]. Педагогічні здібності автор розглядає як набір якостей особистості, що відповідає вимогам педагогічної діяльності та забезпечує легке оволодіння цією діяльністю і досягнення в ній високих результатів [3, с. 73].

Домінуючими рисами викладача вищої школи в аспекті викладацької діяльності є: цілеспрямованість; наполегливість; терплячість; толерантність, здатність до фасилітації (підвищення продуктивності і швидкості діяльності під впливом інших); ініціативність; творчий підхід до вирішення кожного завдання; флексибельність (готовність до саморозвитку і самозміни) [3, с. 73].

Педагогічна діяльність передбачає наявність у викладача потреби в ній, схильності й інтересу. Безперечно, на рівень розвитку компетентності впливають не тільки особисті якості викладача, його знання, нахили, риси характеру і здібності, а й стан навчального процесу у закладі вищої освіти, існуюча система підготовки викладачів [3, с. 74].

Морально-етичні якості мають відображення в поведінці, моралі, виконуючи функцію регулювання поведінки людини. Моральне виховання студентів має базуватися не тільки на словесній формі впливу на них, а, насамперед, на особистому прикладі. Проявом цієї важливої моральної якості викладача вищої школи є педагогічний оптимізм, який передбачає доброту, чуйність, товариськість і доброзичливість, життєрадісність, почуття гумору [3, с. 74].

На думку В. Стрельнікова, професійну компетенцію вчителя слід розуміти як глибоке знання педагогом навчально-виховного процесу, сучасних проблем педагогіки, психології та предмета викладання, а також уміння застосовувати ці знання у своїй повсякденній практичній роботі [6].

Викладач повинен чітко усвідомлювати, яке велике значення буде відігравати його предмет у подальшій професійній діяльності учня, вмінні будувати міжпредметні зв'язки, націлювати студентів на самостійний пошук напрямків розв'язання поставлених перед ними завдань, заохочувати постійне прагнення до самоосвіти та саморозвитку [1].

В. Стрельніков в узагальненій моделі сукупності необхідних викладачеві якостей, виділяє п'ять блоків: 1) професійна компетентність; 2) етичні якості; 3) організаторські здібності; 4) ділові якості; 5) уміння управляти собою [5, с. 272]. Науковець вважає, що «провідну роль у структурі якостей викладача відіграє його професійна компетентність, яка містить сім груп якостей: високий рівень знань і умінь за фахом, методичну культуру, культуру наукової діяльності, інформаційну культуру, культуру виховної діяльності, культуру мови, політичну культуру. Кожна з цих груп спирається на конкретні за змістом первинні якості» [5, с. 272]. Уміння вдосконалювати та поглиблювати свої знання з предмета, методики викладання, використання інноваційних технологій є запорукою ефективності навчального процесу.

Під професійною компетентністю викладача, необхідною для формування професійної компетентності майбутнього фахівця в умовах вищого професійного аграрного училища розуміємо сукупність професійних знань, умінь, навичок і особистісних характеристик, що забезпечує ефективне виконання фахівцем завдань і своїх обов'язків у вищому навчальному закладі, є мірою й основним критерієм його відповідності професійній діяльності [2, с. 93].

Також слід приділити увагу процесу адаптації першокурсників, оскільки у більшості з них виникають проблеми, пов'язані зі сприйняттям нових умов навчальної діяльності, правил і вимог, які формулюють викладачі, комунікацією з новим оточенням, самовизначенням свого місця у новому студентському колективі, самоствердження себе у ньому як особистості [2, с. 94].

На основі аналізу педагогічної спадщини В. Сухомлинського і шляхів підготовки викладачів вищої школи до формування професійної компетентності майбутніх фахівців в умовах вищого професійного аграрного училища, зробимо висновок, що отримання фахової підготовки, а отже набуття високого рівня сформованості професійної компетентності буде більш ефективним, якщо її зміст, структура, обсяг будуть співзвучними потребам і завданням майбутньої професійної діяльності, а фахові знання створюватимуть фундамент для майбутньої діяльності. Значні перспективи для формування професійної компетентності майбутніх фахівців розкриває глобальна мережа Internet, що уможливило доступ до гігантських об'ємів різноманітної інформації, дозволяє вивчати й слідкувати за останніми науковими винаходами, дослідженнями, постійно крокувати «у ногу» з часом і бути активним учасником інтерактивного спілкування.

Список використаної літератури

1. Лебедик Л. В. Критерії готовності майбутнього викладача до проектування дидактичних систем / Л. В. Лебедик // Педагогічні науки. – Вип. 69. – Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2017. – 139 с. – С. 69-73.
2. Різніченко Р. Підготовка викладачів вищої школи до формування професійної компетентності майбутнього фахівця в умовах вищого професійного аграрного училища / Л. Лебедик, Р. Різніченко // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Софія Русова та сучасна українська освіта» та наук.-практ. семінару «Соціалізація особистості в умовах інноваційного середовища» (Полтава, 18-19 травня 2018 р.) / за заг. ред. Куторжевської Л.І. – Полтава: Полтавська спеціалізована школа-інтернат №2 I-III ступенів «Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки» імені Софії Русової Полтавської обласної ради, 2018. – 201 с. – С. 92-94.
3. Стрельніков В. Ю. Акмеологічна компетентність викладача вищої школи / В. Ю. Стрельніков // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – № 31 (244). – Черкаси: ЧНПУ імені Богдана Хмельницького, 2013. – С. 71-74.
4. Стрельніков В. Ю. Компоненти професійної компетентності викладача вищої школи / В. Ю. Стрельніков // Гуманітарний вісник ДВНЗ. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – Вип. 28. – Том II. – С. 278-285.
5. Стрельніков В. Ю. Модель якостей викладача як проєктанта технологій освіти дорослих / В. Ю. Стрельніков // Витоки педагогічної майстерності. – 2012. – Вип. 10. – С. 270-274.
6. Стрельніков В. Ю. Розвиток професійної компетентності вчителів у закладах післядипломної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. / В. Ю. Стрельніков. – К., 1995. – 223 с.

7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1976-1977.
8. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: У 5-ти т. – К., 1976-1977. – Т. 2. – С.149-416.
9. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: У 5-ти т. – К., 1976-1977.

Галина Треба

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ (ЗА ПЕДАГОГІЧНОЮ СПАДЩИНОЮ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО)

На основі педагогічних поглядів Василя Сухомлинського розглянемо проектну діяльність як чинник формування професійної компетентності майбутнього фахівця. Спираючись на метод проектів, В. О. Сухомлинський намагався викликати творчість педагога, що є «однією з ділянок педагогічної цілини» [9, с. 565]. Він вважав, що «справжній педагогічній творчості властиві риси дослідження, творчого узагальнення своєї праці» [8, с. 16]. В. О. Сухомлинський творчість трактує як могутній стимул духовного життя. Відсутність творчого начала в духовному житті вбиває інтерес до навчання. Цілком справедливо він зауважує: «Дайте дитині радість розумової праці, радість успіху у навчанні» [8, с. 159].

Такою творчою працею можна вважати проектну діяльність, яка створює умови для творчої самореалізації учнів, підвищує мотивацію до навчання, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей. Метод проектів є інноваційною педагогічною діяльністю, яка спрямована на оволодіння різними способами творчої, дослідницької, експериментальної діяльності, духовне та професійне становлення особистості через активні дії і створення суб'єктом власної стратегії навчання, коли увага переноситься на процес набуття школярами знань, умінь, навичок, життєвого досвіду, що трансформується в компетенції.

За своєю сутністю робота над проектом має інноваційний характер: вимагає від учнів застосовувати нові знання, спираючись на засвоєний раніше матеріал; виробляє вміння діяти і приймати рішення самостійно чи в складі команди та розв'язувати конфлікти; шукати, компонувати та застосовувати нову інформацію з різноманітних джерел, використовуючи сучасні технології для виконання конкретних завдань; розвиває критичне мислення та прагнення до творчості, саморозвитку; формує бажання і здатність самостійно вчитися.

Метод проектів є педагогічною технологією, яка відображає реалізацію особистісно зорієнтованого підходу в освіті (саме педагогічною технологією, хоча у назві технології використовують слово «метод»), сприяє формуванню вміння адаптуватися до швидкозмінних умов життя людини постіндустріального суспільства.

Сучасне реформування освіти в Україні стосується насамперед створення нових освітніх стандартів, оновлення й перегляду навчальних програм, змісту навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм і методів навчання. Цілеспрямоване набуття молоддю знань, умінь і навичок, орієнтація на розвиток компетентності, на розробку й реалізацію ефективних механізмів її формування є важливою складовою освітньої політики держави.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю подолання низки протиріч, головними серед яких слід вважати суперечність між потребою впровадження навчальних курсів у цілісну практикоорієнтовану систему навчання і традиційною орієнтацією більшості навчальних дисциплін на абстрактно-знаннєве функціональне навчання студентів основним поняттям і операціям, які відривані від цілісної соціокультурної ситуації.

Аналіз останніх джерел і публікацій свідчить, що проблемі професійної компетентності присвячено чимало робіт у галузі психології та педагогіки (Д. Алферова, Л. Лебедик [1-4], А. Маркова, В. Мижериков, Н. Разіна, М. Рижаків, В. Семиченко, В. Стрельников [5-7], В. Сухомлинський [8-10], Є. Шишов та ін.). Цей аналіз науково-методичної літератури дав змогу виділити проблематику досліджень актуальності і практичної реалізації головних постулатів Василя Олександровича Сухомлинського в сучасній школі, співвіднести різноманітні точки зору науковців до гуманізму як одного з невід'ємних складових ефективної практичної діяльності викладачів на